

نقش و اهمیت زبان آموزی در دوره ی پیش دبستانی و دبستان

مهسا توفیقخواه

چکیده

در مقاله حاضر برآنیم که پس از مروری بر تعاریف، نظریه و ساختار زبان؛ به اهمیت و نقش زبان آموزی در دوره پیش دبستانی و دبستان بپردازیم. آموزش خواندن و نوشتن در مراکز آموزشی به لحاظ گشودن درهای تازه به روی دانش آموزان در جریان زندگی اجتماعی و آماده سازی برای ورود به جامعه ای که در آن زندگی می کنند و نیز مقدمه ی انتخاب شغل برای آنها از اهمیت ویژه ای برخوردار است که موفقیت در این زمینه علاوه بر دستیابی به اهداف بلند یک کشور، نقش سازنده ای در زندگی اجتماعی آینده سازان یک جامعه برخوردار است. بدون تردید یکی از هدف های مهم گسترش زبان فارسی، افزایش تسلط به زبان فارسی و درک این زبان و مهارت های زبانی است. تسلط بیشتر حاکی از توانایی به کار بردن زبان در موقعیت های اجتماعی پیچیده و متنوع می باشد و باید بدانیم که (یادگیری زبان برای کودکان سنین پیش دبستانی امری است حیاتی، زیرا در واقع پایه و مبنایی برای همه ی یادگیری ها است. هدف از گردآوری این مقاله شناخت و پی بردن به اهمیت زبان آموزی در دوره پیش دبستانی برای والدین، مدرسان و مربیان فرزندان پیش دبستانی است. مقاله موجود از نوع مروری می باشد. نحوه گردآوری مطالب: کتابخانه ای می باشد.

کلید واژه: زبان، زبان آموزی، نقش زبان

مقدمه

کودکی اولین و مهمترین دوره زندگی آدمی است. در این دوره کودک برای نخستین بار با طبیعت رابطه برقرار می کند، روابط اجتماعی خود را بنا می نهد و به مفهومی از خود دست می یابد. از آنجا که در این دوره ساختار شخصیتی و رفتاری انسان بنیان گذاشته می شود، دوران کودکی را دوران سرنوشت ساز و مثبت دانسته اند. آموزش در دوران اولیه کودکی مورد توجه و علاقه طیف وسیعی از صاحب نظران تعلیم و تربیت، جامعه شناسان، روان شناسان، فلاسفه، فیزیولوژیست ها و سرانجام بسیاری از دست اندر کاران حرفه های گوناگون بوده است. افلاطون حدود قرن سوم قبل از میلاد، بر این عقیده بود که (آموزش دوران اولیه کودکی امری اجتماعی است و باید در این سنین کودکان را از والدینشان جدا کرده و جهت مراقبت و تعلیم به مؤسسات اجتماعی سپرد). خداوند متعال در قرآن کریم، سوره مبارکه الرحمن، آیات ۱۰ الی ۴ به آن اشاره نموده اند. (الرحمن علم القرآن - خلق الانسان - علمه الی بیان) یعنی خدای رحمان به رسولش محمد (ص) قرآن را آموخت، انسان را خلق کرد و به « بیان » تعلیم فرمود. که همه و همه بیانگر نقش سازنده ی زبان و اهمیت آن را می رساند. و در نهایت بخاطر نقشی که ما در جهت آینده سازی این نونهالان به عهده داریم ضرورت دارد این خود سازی را از خود شروع کنیم. حضرت علی (ع) در کتاب خود فرموده است: کسی که خود را رهبر مردم قرار داد بیش از آنکه به تعلیم دیگران بپردازد، باید خود را بسازد و پیش از آنکه به گفتار تربیت کند، با کردار تعلیم دهد؛ زیرا آن کسی که خود را تعلیم دهد و ادب کند سزاوارتر به تعظیم است از آنکه دیگری را تعلیم دهد و ادب بی آموزد. البلاغه/ حکمت ۷۳ [۱]

اهمیت زبان: توجه به این نکته که آموزش گیرندگان این رشته در آینده نقش فعالی در آموزش و پرورش کودکان این مرز و بوم به عهده خواهند داشت، بر کسی پوشیده نیست، لذا شناخت همه جانبه از زبان و زبان آموزی به عنوان مهمترین وسیله ارتباط؛ بیانگر اهمیت کسب اطلاعات لازم در این خصوص است. زبان و رشد سریع آن در کودک دستاورد بسیار بالارزشی است که در سیر کلی رشد و بویژه رشد اجتماعی او نقش اساسی دارد. با شروع تکلم، کودک وارد دنیایی جدید می شود و به تدریج از حالت خودمحوری که ویژگی دوران کودکی است به مرحله ی دیگری از رشد راه می یابد.

نظامیست از مجموعه ای از نشانه های صوتی [۲] یا اختیاری [۳] که به تمام مردم وابسته به فرهنگ یا کسان دیگری که آن نظام فرهنگی را آموخته اند امکان می دهد تا باهم در ارتباط و کنش متقابل باشند. [۴]

زبان نظامی صوتی - ارتباطی است که از طریق اندام های گویایی و شنوایی در میان اعضا جامعه ای خاص عمل می کند و از نشانه هایی که دارای معانی قراردادی است، استفاده می کند [۵].

زبان به هر مجموعه یا نظامی از نشانه های زبانی اطلاق می شود که به گونه ای کمابیش یکسان توسط گروهی از مردم به کار گرفته می شود و بدین وسیله قادر به برقراری ارتباط مفهوم و معقول با یکدیگر می شوند. [۶]

زبان، حالات و حرکات بدن و چهره که دارای معانی ثابتی هستند [۷].

ساخت درونی زبان

(۱) ساخت آوایی (۲) ساخت صرفی (۳) ساخت نحوی

* ساخت آوایی: کوچکترین عناصری که هنگام گفت وگو یا نوشتن تولید می کنیم به ترتیب «آوا» و «حرف» نام دارد. به این دو عنصر زبان شناسان «واج» می گویند. همه ی زبان ها تعداد محدودی واج دارند که به دو دسته ی همخوان (صامت) و (مصوت) تقسیم می شوند.

* ساخت صرفی: «واژه» که محصول نهایی ساخت صرفی زبان است از ترکیب تک واژه های زبان و قواعد صرفی ساخته می شود. هر زبان از تعدادی محدود تک واژه دستوری تشکیل می شود. مثل کتابها (کتاب+ها)

* ساخت نحوی: قواعد ترکیب واژه ها و چگونگی تشکیل گروه های نحوی و جمله های زبان در ساخت نحوی زبان متجلی است. حاصل نهایی اجرای قواعد نحوی، جمله های زبان در اقسام گوناگون خبری، پرسشی، امری و غیره است. [۸]

یادگیری و عملکرد:

یادگیری: یادگیری عبارتست از فرآیند تغییرات نسبتاً پایدار بر اثر تجربه که در رفتار بالقوه ی فرد به وجود می آید.

تعریف عملکرد: طبق تعریف ارائه شده از یادگیری، عملکرد تبدیل تغییرات ناشی از یادگیری به رفتارهای آشکار و قابل مشاهده و یا به سخن دیگر تبدیل دانش بالقوه به رفتار بالفعل است.

نظریه های یادگیری و رشد زبانی کودک: (۱) نظریه ی شرطی سازی عاملی "اسکینر" (۲) نظریه یادگیری فطری زبان "چامسکی" (۳) نظریه یادگیری شناختی زبان "پیاژه" (۴) نظریه یادگیری پردازشی "تعاملی" زبان.

نظریه شرطی سازی عاملی: ذهن انسان مانند لوح سفید یا صفحه خالی است و وقتی زبان مورد نظر در این صفحه خالی وارد شد، یادگیری تحقق یافته است. از این دیدگاه، ذهن انسان فقط پذیرای محرک های زبانی بیرونی است. هنگام یادگیری زبان مشاهدات منظم رویدادهای جهان خارج است که کودک را وادار به تولید زبان می کند. نظریه یادگیری فطری زبان: این نظریه در توجیه فرآیند یادگیری زبان بر «فعالیت های ذهنی» کودک تأکید داشته است. نظریه یادگیری شناختی زبان: رشد زبانی عبارتست از اینکه کودک بیاموزد که آنچه را می داند بر زبان بیاورد. معانی ابراز شده در اولین جمله های تلگرافی کودک و قواعدی که برای ترکیب کلمات به کار می برد باید برحسب دانش کودک از اشیای واقعی محیط زندگی تبیین شود. بنظر پیاژه رشد زبان جنبه ای از رشد شناختی کودک است. [۹]

اصول و ویژگی های اساسی حاکم بر برنامه زبان آموزی پیش دبستان

(۱) پرورش باید بر آموزش مقدم باشد. (۲) توجه به بهداشت روانی و جسمانی کودک (۳) توجه به تفاوت های فردی (۴) پرورش خلاقیت و قوه ابتکار کودک

(۵) پرورش همه جانبه ی حواس پنجگانه (۶) تربیت شخصیت و رشد همه جانبه کودک (۷) آموزش های مناسب با ویژگی های بدنی، ذهنی و روانی. (۸) توجه به زمان برنامه آموزشی (۹) تناسب بین برنامه و مواد آموزشی با نیازهای حال و آینده کودک (۱۰) توجه به ارزش های فرهنگی و اجتماعی جامعه.

اصول کلی تعلیم و تربیت: اصل کودک محوری: الف) الگوی موضوع محور ب) الگوی کودک محور.

*الگوی موضوع محور: در این الگو برنامه زبان آموزی از پیش برای زبان آموزان مشخص و به عنوان مجموع ای که دارای سازماندهی منطقی است به آنها ارائه می شود. ایراد اساسی این الگو: تأکید بیش از حد بر آموزش حجم معینی از محتوای درسی، درک و فهم مطاب از طرفی کودک را تحت الشعاع قرار داده و جریان زبان آموزی را یک «جریان مکانیکی» می داند.

*الگوی کودک محور: در این الگو نیازها و علایق، توانمندی ها و تجربه های گذشته ی کودک و راهی که باید در آینده طی کند؛ مبنای تصمیم گیری در خصوص عناصر برنامه ی زبان آموزی، مد نظر قرار می گیرد. اینگونه الگو بیشتر انعطاف پذیری دارد و محتوای زبان آموزی از علایق و تجربیات کودکان تشکیل می شود. [۱۰]

اهداف غایی برنامه زبان آموزی: کودک در زبان فارسی به عنوان زبان رسمی کشور به آن درجه ای از مهارت برسد که وی را قادر بسازد با کسان دیگری که از زبان فارسی استفاده می کنند، ارتباط برقرار کند و آمادگی لازم را در زمینه مهارت های خواندن و نوشتن برای ورود به دبستان به دست آورد.

سطوح اساسی و مهمی که در رشد زبان نیاز به توجه دارند:

۱. رشد مهارت های گوش دادن: الف. تمییز و تشخیص صدا ب. مدت زمان گوش دادن ج. درک از طریق گوش دادن

۲. رشد واژگان مربوط به: الف. بدن ب. خانه ج. محیط

۳. رشد ابراز فاهی: الف. مکالمه ب. قصه و داستان گوئی ج. بازی های نمایشی و عروسکی د. تصویرخوانی ه. ابراز خود به طریق خلاق

۴. رشد آمادگی خواندن: الف. تمییز شنوایی یا صدا ب. تمییز بینایی ج. تمییز دیداری و شنیداری د. مسیریابی از چپ به راست [۱۱]

۵. رشد آمادگی نوشتن: الف. رشد ماهیچه ای کوچک ب. هماهنگی چشم و دست ج. درک حروف [۱۲]

شیوه ها و فنون یاددهی – یادگیری در امر زبان آموزی عبارتند از:

۱. شیوه رفتاری کامل ۲. شیوه نمایشی ۳. شیوه صامت ۴. شیوه ایفای نقش ۵. شیوه بحث گروهی ۶. حفظ و تکرار ۷. پرسش و پاسخ ۸. بازی آموزشی ۹. نمایش عروسکی ۱۰. قصه گوئی ۱۱. کتابخوانی ۱۲. شعار و سرود.

ملاک های انتخاب شیوه ها و فنون زبان آموزی ۱. اندازه گروه های زبان آموزان ۲. اهداف یادگیری ۳. ویژگی های روانی – اجتماعی کودک ۴. محتوای مورد نظر

مراحل رشد زبانی کودک: همه کودکانی که از شرایط جسمانی و روانی طبیعی برخوردارند، قادرند اولین کلمه زبان مادری خود را در ۱۲ تا ۱۸ ماهگی بر زبان آورند و در فاصله کوتاهی بین ۲/۵ تا ۴ سالگی می توانند به صورت روان صحبت کنند و سخنان دیگران را تا اندازه زیادی درک نمایند. [۱۳]

مراحل فراگیری زبان [۱۴]

مرحله اول: پیش زبانی (عناصر تک هجایی)

مرحله دوم: مرحله واژه عبارت [۱۵] (مرحله گفتار تک کلمه ای)

مرحله سوم: تولید ترکیبات دو کلمه ای (گفتار تگرافی)

مرحله چهارم: تولید جمله های طولانی تر یا گسترش جمله های تلگرافی

مرحله پنجم: انجام گفتگوهای نسبتاً طولانی (جمله های ساده و کامل)

مرحله ششم: انجام مکالمه کامل: (جمله های مرکب و پیام های کوتاه و بلند)

(۱) مهارت گوش دادن: ۲) مهارت صحبت کردن ۳) مهارت آمادگی خواندن ۴) مهارت آمادگی نوشتن

*مهارت گوش دادن: گوش دادن اولین مهارت زبانی است که کودک در جریان رشد خود، آن را فرا می گیرد. کودک با گوش دادن وارد تعاملات اجتماعی می شود. کودک ابتدا گوش دادن را می آموزد. سپس سایر مهارت‌های زبانی را. گوش دادن عبارتست از: فرآیند شنیدن، انتخاب و جذب و سازماندهی شنیده ها، بخاطر سپردن و ارائه کنش مشخص به این محرک های شنیداری و غیره کلامی. مراحل مهارت گوش دادن عبارتند از: الف) شنیدن ب) دقت و تمرکز مداوم حواس ج) دریافت پیام د) تغییر پیام

انواع گوش دادن: ۱) گوش دادن جهت درک مطلب ۲) گوش دادن جهت ارزیابی ۳) گوش دادن جهت حفظ معنوی ۴) گوش دادن جهت ابراز همدردی

مهارت صحبت کردن: ۱- آموزش تلفظ صحیح آواها و جملات زبان فارسی ۲- آموزش رعایت صحیح تکیه کلمات، آهنگ و غیره. ۳- آموزش تولید جمله های مختلف ۴- آموزش قواعد غیر کلامی ۵- آموزش رعایت قواعد فرا زبانی

*مهارت آمادگی نوشتن: - آموزش به دست گرفتن صحیح مداد ۲- آموزش نوشتن صحیح نشانه های پیش بینی شده از راست به چپ ۳- آموزش نوشتن برخی نشانه های پیش بینی شده از حفظ

*مهارت آمادگی خواندن: ۱- آموزش بازشناسی دیداری نشانه ها و تصاویر پیش بینی شده ۲- آموزش درک پیام داستان های تصویری سریالی شیوه ها و فنون زبان آموزی عبارتند از: *شیوه رفتار کلامی *شیوه نمایشی *شیوه صامت *شیوه بحث گروهی *شیوه حفظ و تکرار *شیوه پرسش و پاسخ *شیوه ایفای نقش *شیوه ی بازی آموزشی *شیوه نمایش عروسکی *شیوه قصه گویی *شیوه کتابخوانی *شیوه شعر و سرودخوانی.

دو زبانی عبارت است از موقعیتی که در آن شخص برای برقراری ارتباط با دیگران به طور متناوب از دو یا چند زبان استفاده می کند. دو زبانی عبارت است از موقعیتی که در آن شخص برای برقراری ارتباط با دیگران به طور متناوب از دو یا چند زبان استفاده می کند. دو زبانی را با توجه به معیارهای زیر تقسیم بندی می کنند. ۱) نوع یادگیری ۲) میزان تسلط بر دو زبان ۳) نقش اجتماعی زبان ۴) گونه های زبان.

اهداف برنامه زبان آموزی در مناطق دو زبانه: ۱) ملاک های زبان شناختی ۲) ملاک های روان شناختی ۳) ملاک های جامعه شناختی.

*زبان آموزی در مناطق دو زبانه: آموزش پیش از دبستان در مناطق دو زبانه تفاوت های عمده ای با کودکان فارسی زبان دارد و این کودکان، هنگام ورود به مراکز پیش دبستانی، شرایط متفاوتی با کودکان فارسی زبان دارند. کانون اصلی فعالیت های پیش از دبستان در مناطق دو زبانه باید بر اساس برنامه زبان آموزی باشد. ژوبین ابوطالبی و تحقیق در مورد دوزبانی و اثرات آن: هدف از اجرای تحقیق: درک این نکته بود که مغز افراد دو زبانه دو نمایی بسیار ویژه است. ما این فرضیه را مطرح کردیم که ماده خاکستری مغز دو زبانه ها در بعضی از فضاهایی که برای کنترل زبان مهم هستند تراکم بیشتری را به خود اختصاص داده است. تفاوت میان افراد دو زبانه دو نمایی با افراد تک نمایی در این است که در مورد اول، فرد می تواند یک زبان گفتاری را صحبت کند و همان را با زبان اشاره بیان کند. اما در مورد دوم، فرد دو زبانه تک نمایی قادر است به دو زبان گفتاری حرف بزند اما نمی تواند آنها را با زبان اشاره بیان کند.

نتایج این تحقیق نشان داد که افراد دو زبانه دو نمایی برای اینکه بتوانند از یک زبان به زبان دیگر سوئیچ کنند (از زبان گفتاری به زبان اشاره) از ساختارهای مشابه افراد دو زبانه تک نمایی استفاده می کنند. این نتایج تأیید می کند زبان اشاره می تواند به عنوان یک زبان واقعی مورد ملاحظه قرار گیرد. نتیجه مهمتری که از این تحقیق به دست آمده این است که ماده خاکستری افراد دو زبانه تراکم بیشتری دارد و بنابراین هسته ی دمی چپ مغز این افراد از تعداد بیشتری نورون و سیناپس تشکیل شده است. نتایج تحقیقاتی ابوطالبی نشان می دهد که افراد دو زبانه در حل موقعیت ها، سریع هستند. اطلاعات فوق تأیید می کند که دو زبانه بودن از نوعی که از لحظه تولد حضور دارد تأثیرات مستقیمی بر روی توسعه مغز می گذارد. مغز افراد دو زبانه در مدت رشد برای انجام وظایف شناختی که نیاز به تصمیم گیری های سریع و موثر دارد بهتر عمل می کند. در حقیقت دو زبانه هایی که ما مورد بررسی قرار دادیم؛ کمتر از تک زبانه ها نیاز به استفاده بالا به کورتکس کمر بندی قدامی برای تصمیم گیری داشتند، اما در استفاده از بسیار سریعتر بودند. [۱۶]

"گویای" یعنی مهارت بیان خواسته‌ها، حالات، ایده‌ها، قدرت ایجاد ارتباط با دیگران و در یک کلمه، زبان "نعمت بسیار ارزشمند خداوند" است که در قرآن شریف به عنوان نخستین نعمت بعد از خلقت انسان مطرح شده است. الرحمن / علم القرآن / خلق الانسان / علمه البيان >> خدای رحمان (به رسولش محمد) قرآن را آموخت و انسان را خلق کرد و به او بیان تعلیم فرمود >> این استعداد افزون بر این که نشان دهنده شکوه آفرینش و امتیاز انسان بر دیگر موجودات است، به دلیل ارتباط تنگاتنگی که با دیگر جنبه‌های رشد دارد، اهمیتی خاص دارد.

رشد گویایی و تکلم: همزمان با افزایش سن، کودکان در می‌یابند که تکلم وسیله‌ای ضروری برای کسب پذیرش گروه همسالان و همچنین وسیله ضروری برای ارتباط با بزرگسالان است. عوامل موثر در پیشرفت تکلم: ۱. والدین ۲. رادیو و تلویزیون ۳. توانایی خواندن ۴. معلمان [۱۷]

رشد زبان: یادگیری زبان برای کودکان سنین پیش دبستانی امری حیاتی است، زیرا در واقع پایه و مبنایی برای تمام یادگیری‌های بعدی فراهم می‌آورد. کودکان با راههای زیر زبان را می‌آموزند: - تقلید از دیگران و افراد پیرامون - دلگرمی از افراد پیرامون - فرصت‌هایی که برای گوش دادن به دیگران و ابراز عقاید، افکار و احساسات برایشان فراهم می‌شود.

عوامل و تجربه‌هایی که رشد مهارت‌های سخنگویی را در کودکان تقویت می‌کنند عبارتند از:

۱- والدین علاقمند و تحصیل کرده - ترتیب دادن استفاده از اسباب بازی‌ها، تصاویر، کتاب‌ها، غیره ۲- فراهم آوردن فرصت برای گوش دادن به گفت و شنودها، داستانها و سرودها ۳- فراهم آوردن فرصت بازی کردن ۴- ترتیب دادن استفاده از تلویزیون، رادیو، نمایش‌ها و تئاترهای عروسکی ۵- ترتیب دادن گردش‌های علمی و مشاهده طبیعت [۱۸]

نقش معلم در پرورش زبان در کودکان: ۱. برای هر کودک فرصت و دلگرمی کافی فراهم آورید تا بتواند تجربه‌های خود را در قالب کلام، بیان کند. ۲. تنوع را در تجربه‌های کودکان به ویژه از طریق گردش‌های خارج، تغییر در سازماندهی کلاس، فعالیت‌های جدید و غیره فراهم کنید. ۳. هنگام انجام فعالیت‌ها با کودکان مدام صحبت کنید. ۴. کودکان را تشویق نمایید تا مقصود خود را با جمله‌های کامل بیان کنند. ۵. کودکان ساکت و آرام را به صحبت کردن تشویق کنید. ۶. کودکان ساکت و آرام را به صحبت کردن مجبور نکنید. ۷. به صحبت‌های کودکان با صبر و شکیبایی گوش دهید و به سؤالات آنها پاسخ دهید. ۸. به کودکان اجازه دهید تا کتابهای تصویری را در دست بگیرند.

نقش زبان در ارتباط با خداوند: هنگامی که از ارتباط سخن به میان می‌آید و نقش زبان در آن مطرح می‌شود، بنظر می‌رسد که این ارتباط تنها میان انسان و همنوعان او است. حال آنکه انسان افزون بر آن با آفریننده خود نیز ارتباط برقرار می‌کند. اگرچه گاهی این ارتباط ضعیف می‌شود و یا مورد غفلت قرار می‌گیرد و یا گاهی به قدری عمیق و محکم می‌شود که هر ارتباطی جز آن بی‌معنا جلوه می‌کند و در این ارتباط ذکر زبانی، مهمترین نقش را دارد. نقش ذکر زبانی و صحبت کردن با خالق و هستی بخش انسان در سرتاسر منابع اسلامی و بویژه دعاها و مناجات‌ها به چشم می‌خورد و پیشوایان بزرگوار دین از خداوند می‌خواهند که آنها را در این راه توفیق بیشتری دهد.

نقش زبان در شخصیت: نکته دیگری که در آیات و روایات اسلامی مورد توجه قرار گرفته است؛ نقش زبان در ساختار شخصیتی انسان است. در برخی از این روایات ایمان و کفر که نشانه‌ی شخصیت معنوی انسان است به زبان نسبت داده شده است. این مطالب را امام علی (ع) در کلامی رسا و کوتاه چنین فرموده‌اند: «معیار ارزیابی انسان گفتار او است» بدین معنی که برای مطالعه‌ی شخص کافی است در گفتار او تأمل شود.

نقش والدین و مربیان در رشد زبانی کودک: فراگیری زبان یکی از بحث برانگیزترین مباحث روانشناسی و زبانشناسی بوده است. نظریاتی همچون یادگیری از طریق تقلید و تمرین و تقویت از طرف رفتارگرایان، ذاتی بودن توانایی سخن گفتن و متولد شدن با توانایی سخن گویی همچون رو به ودیعه نهاده بودن قدرت پرواز در پرندگان از طرف فطرت‌گرایان، بررسی رشد زبان در میان رشد شناختی کودک و همخوانی و تداعی زبان همراه با یادگیری دیگر توانایی اجتماعی شدن از جمله موارد مطرح شده می‌باشند. نقش اطرافیان به خصوص مادر و در مقام ثانویه پدر و پرستار و یا کسانی که با کودک سروکار دارند تا چه اندازه است؟ و چه نقشی می‌تواند ایفا کند؟ عده‌ای این نقش را کم‌رنگ می‌دانند ولی طبق تحقیقات جدید ثابت شده است که زبانی خاص که زبان شناسان به آن نام زبان مادرانه و یا زبان پرستاران کودک داده‌اند نقش مهمی در روند تقویت و شکوفایی زبان کودک و با رشد ذهنی او در بهتر درک کردن جهان هستی و دستیابی

به زندگی آسوده تر می انجامد. آشنایی با فرآیند تکلم و رشد آن هم برای والدین، مربیان، مؤلفان کتاب های کودکان امری ضروری به شمار می آید

ویژگی های کلی زبان: با اینکه در جوامع انسانی هزاران زبان وجود دارد و این خود نشانه ی قدرت خداوندی است که می فرماید «از نشانه های خداوند آفرینش آسمان و زمین و گوناگونی زبان و رنگ شماست» ولی تمام این زبان ها از چند ویژگی برخوردارند. مطالعات انجام شده در مورد شمار خصوصیت هایی که زبان انسان را از دیگر پدیده ها جدا می سازد نتایج مختلفی داشته است. در برخی از این مطالعات نکات زیادی به عنوان ویژگی زبان انسان مورد توجه قرار گرفته که برای نمونه می توان به فهرست چارلز هاکت اشاره کرد. او شانزده ویژگی را برای زبان انسان برشمرده و البته تا حدی زیاده روی کرده است. به هر حال امور زیر را قطعاً می توان جز ویژگی های عمده زبان به حساب آورد. ۱) قراردادی بودن نشانه های زبانی: زبان از مجموعه چند کلمه که در بیشتر موارد از کنار هم گذاشتن چند حرف تشکیل می شود، شکل می گیرد. اساس همه واژه هایی که چیزها، رخدادها، کنش ها، نام افراد و حتی امور انتزاعی به وسیله آنها بیان می شود، قرارداد میان استفاده کنندگان از آن زبان است و به همین سبب مفهوم های مشترک در هر زبانی واژه ای مخصوص دارد. همان طور که امام صادق (ع) می فرماید: «گوناگونی زبان در میان ملت ها و اقوام ریشه در اختلاف قراردادها دارد. ۲) نظام مند بودن و توالی: هر چند کلمات تشکیل دهنده زبان و رکن اساسی آن هستند ولی تنها وجود آنها کافی نیست و برای فهم کلام و به دنبال آن ایجاد مراد و ارتباط با دیگران توالی و ترتیب واژه ها در یک قالب مشخص نیز ضرورت دارد و به گفته میلر [۱۹] «زبان مجموعه ای از کلمات متوالی است.» ۳) خلاقیت (زیایی نا محدود) ۴) عدم وابستگی به زمان و مکان ۵) چند نقشی بودن زبان

عواملی که در رشد زبان اهمیت دارند عبارتند از: ۱- تقلید زبان والدین، دیگر بزرگسالان و معلمان ۲- عوامل فرهنگی ۳- عوامل محیطی ۴- میزان رسش ۵- سطح هوش ۶- شرایط جسمی ۷- شمار فرزندان خانواده ۸- وضع اقتصادی- اجتماعی خانواده ۹- رشد عاطفی کودک ۱۰- کفایت و سلامت کلام والدین

*راهنمایی برای بهبود درک مطلب کودکان

۱- از جملات کوتاه و ساده استفاده کنید. ۲- هر وقت از کلمه جدیدی استفاده می شود، باید کامل و صحیح تلفظ شود. ۳- حالت ها و حرکات سر و دست در شرح آن کلمه یا جمله تکرار شود. ۴- از کود کان باید خواسته شود برای اطمینان بیشتر سؤال کنند تا مطلب مورد نظر کاملاً درک شود. ۵- کمک های شنوایی - بینایی برای بهبود درک کودکان به کار می رود. ۶- کودک باید برای صحبت با بزرگسالان تشویق شود. ۷- معلمان و بزرگسالان هنگامی که اشتباه های کلامی کودکان را تصحیح می کنند باید خوشحال و مقید باشند. ۸- کودک برای شنیدن با دقت، باید تشویق شود. ۹- معلمان باید با کودکان در مورد موضوع های جالب و سرگرم کننده صحبت کنند، زیرا بخشی از آنها به منظور تشویق گوش دادن بخشی به منظور افزایش اطلاعات عمومی کودکان مورد استفاده قرار می گیرد. ۱۰- از کودکان نباید انتظار داشت که به سرعت مشکل تکملشان را رفع کنند.

فعالیت هایی برای رشد تکلم و نوشتار کودکان

۱- ایجاد فرصت هایی برای مکالمه آزاد میان کودکان و معلمانشان.

۲- ایجاد فرصت هایی برای گوش دادن به برنامه ها، صداها، داستانها و نمایشنامه های ضبط شده.

۳- ایجاد فرصت هایی برای شرکت کودکان در قصه گویی و نمایش.

۴- ایجاد فرصت هایی برای خواندن اشعار کودکان.

۵- ایجاد فرصت هایی برای ارتباط دادن کلام با تصاویر درخت، پرندگان، حیوانات، اشیا و غیره.

۶- ایجاد فرصت هایی برای خواندن اشعار کودکان.

۷- آماده کردنیک لیست از کلمات سخت با مفاهیم یکسان و یا حروف بی صدا و کمک به کودکان برای تلفظ آنها.

۸- ایجاد فرصت هایی برای خواندن آواز های مذهبی و غیره برای کودکان.

۹- ایجاد فرصت هایی برای گوش دادن به دیگر رسانه ها مانند رادیو.

۱۰- ایجاد فرصت هایی برای خواندن و نامیدن تصاویر.

۱۱- سؤال از کودکان برای پیدا کردن تفاوت های جزئی میان ۲ یا چند تصویر.

۱۲- سؤال از کودکان برای توضیح عمل در تصویر، مثلاً تفسیر عکسی که در آن حیوانی ایستاده و کودکان نشسته اند.

نتیجه: آنچه در روانشناسی و به ویژه مبحث گویای روانشناسی رشد مورد توجه است، بیشتر همان مهارت گویایی است که اثر آن ارتباط با هموعان است. هر چند مهارت های خواندن و نوشتن نیز در این زمینه مورد نظر قرار می گیرد و زبان و رشد سریع کودک دستاورد بسیار با ارزشی است که در سیر کلی رشد او و بویژه رشد اجتماعی نقش اساسی دارد و به تدریج از حالت خود محوری که ویژگی دوران اولیه کودکی است رو به اجتماعی شدن می گذارد. کودک با تسلط بر زبان مادری، بر لغات و ترکیبات و تغییر و تبدیل های آنها دست می یابد و به مجموعه ی بی شماری از مفاهیم و تصورات، افکار، احساسات، تصورات هنری، منطق و فلسفه پی می برد. کودک با آگاهی بر یک زبان، پیشرفت هایی می کند که بالاتر از مرزهای تجربیات شخصی اوست. به بیان دیگر، زبان محدودیت های توانایی و ادراک کودک را از بین می برد. آنچه مسلم است، پیشرفت زبان و یادگیری لغات و مفاهیم گوناگون از عوامل مؤثر در رشد شناختی است.

منابع

۱) ونیتا کول (۱۳۷۴)، برنامه آموزش و پرورش در دوره پیش از دبستان، ترجمه فرخنده مفیدی، تهران، انتشارات سمت

۲) سلیمانپور جواد، (۱۳۸۶)، برنامه درسی و آمادگی خواندن و نوشتن در دوره پیش دبستان، انتشارات سمت

۳) نادری، عزت اله و سیف و نراقی، مریم «بررسی روند رشد تکلم و زبان فارسی کودکان از تولد تا سالگی» مجموعه مقالات نخستین کنفرانس زبانشناسی نظری و کاربردی. انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی.

۴) بهمن زندی، (۱۳۸۱)، زبان آموزی. تهران. انتشارات سمت

۵) سوسن، سیف و همکاران (۱۳۷۹) روانشناسی رشد (۱). تهران: انتشارات سمت

۶) نادری عزت اله و سیف نراقی مریم، نارسایی های ویژه در یادگیری (۱۳۷۹)، تهران، انتشارات مکیال

۷) ابوطالبی ژوبین، مقاله دوزبانگی و اثرات آن

۸) ماهنامه پژوهشی، آموزشی، شماره ۱۱۹ - اسفند ۱۳۸۸

[۱] نهج البلاغه/ حکمت ۷۳

[۲] vocal

[۳] arbitrary

[۴] Finocchiario. ۱۹۶۹

[۵] Pei. ۱۹۶۶

[۶] Random house dictionary the english. ۱۹۶۶

[۷] Webster's new international Dictionary of the english language ۱۹۳۴

[۸] زندی (۱۳۸۱) ص ۱۴-۱۲

[۹] همان منبع.ص ۶۱

[۱۰] همان منبع.ص ۷۷

[۱۱] مسیریابی با توجه به زبان و خط فارسی از راست به چپ است.

[۱۲] ونیتا کول.(۱۳۷۴)ص ۱۳۲

[۱۳] بهمن زندگی.ص ۴۴

Language acquisition stages [۱۴]

holophra [۱۵]

[۱۶] بهمن زندگی.ص ۱۹۵

[۱۷] سیف و همکاران(۱۳۷۹)ص ۲۴۲

[۱۸] کول(۱۳۷۴)

millar [۱۹]